

بسم الله الرحمن الرحيم

پیامدهای تهاجم فرهنگی بر تربیت دینی فرزندان

سمانه دهقانخلیلی^۱

چکیده

تربیت هر جامعه ای برای رشد و تکامل خود نیازمند تبادل با سایر فرهنگ ها و جذب عناصر مثبت آن است که فرهنگ خود را بر جامعه دیگر تحمیل کند یا دست کم تغییری در فرهنگ آن به وجود آورد. چنین روشی از یک تفکر سلطه جویانه نشأت گرفته است که غرب را محور تمدن بشری تلقی می کند. بنابراین تمام فرهنگ ها باید در تعامل با یکدیگر باشند، اما گاهی مجموعه ای سیاسی یا اقتصادی برای رسیدن به مقاصد خاص خود و اسارت یک ملت به بنیان های فرهنگی آن ملت هجوم می برد و باورهای تازه ای را به زور و به قصد جایگزینی بر فرهنگ و باورهای ملی آن ملت وارد می کند که این به معنای تهاجم فرهنگی است. در این صورت مقاوم سازی نسل در برابر توطئه ها و قطع زمینه های تهاجم پذیری در درون خانواده با تربیت صحیح فرزندان امکان پذیر است. مقاله حاضر با هدف ترسیم نقش خانواده که مؤثرترین عامل انتقال فرهنگ و رکن بنیادی جامعه است، علاوه بر بررسی ابزار تهاجم فرهنگی و راههای مقابله با آن، شاخص ها و ویژگی های مهم محیط خانواده را در این رویارویی معرفی کرده است. برای مقابله تهاجم فرهنگی ابتدا باید منشا اصلی این آسیب های فرهنگی ریشه یابی شود تا بتوان راه های مناسب برای مقابله با آن در پیش گرفت. داده های این نوشتار با استفاده از روش کتابخانه ای و اهداف بنیادی و از میان منابع مرتبط به تهاجم فرهنگی جمع آوری شده است.

کلید واژه: تهاجم فرهنگی ، فرزندان ، والدین ، تربیت

^۱. مدرسه علمیه نورالثقلین، سطح دو

مقدمه

امروزه دشمنان اسلام سعی در جدایی دین از زندگی فردی و اجتماعی دارند و با این روش سعی می کنند، اعتقادات را تخریب و پایبندی به مبانی خانواده را ریشه کن کنند. در بررسی تاریخی مشاهده می شود که "تهاجم فرهنگی" پدیده ای تازه تولد و مفهومی نو ساخته نیست و عمری به نسبت عمر بشری دارد؛ چرا که فرهنگ زاینده افعال و افکار انسانی است که در قالب های مختلفی متجلی می شود. طبع سرکش و خودخواه نوع انسان، او را در این زمینه نیز بر می انگیزد تا افکار و ارزش های مورد احترام و پسند خود را به دیگران تحمیل نماید و این نقطه آغازین پدیده "تهاجم فرهنگی" است. (جاودانی شاهدین، درآمدی بر شناخت ابعاد تهاجم فرهنگی و نحوه مقابله با آن، ص ۸۶). یکی از ابزارهای اصلی دشمنان برای غلبه در جوامع اسلامی استفاده از استحاله فرهنگی است. نمونه بارز آن استحاله فرهنگی مسلمین در اندلس و در ایران آشکار ترین و فراگیرترین مورد درباره تهاجم فرهنگی در زمان رضاخان بوده است. (سازمان مدارک فرهنگی انقلاب اسلامی، فرهنگ و تهاجم فرهنگی، ص ۱۹۰-۱۹۱). بررسی ها و پژوهش ها نشان از آن دارد که مقاوم سازی نسل ها در برابر دسیسه ها و قطع زمینه های تهاجم پذیری، در درون خانواده با تربیت صحیح فرزندان امکان پذیر است. در اهمیت خانواده، همین بس که یکی از نهادهای بنیادین جامعه انسانی است که در طول تاریخ به اشکال گوناگون وجود داشته است. این نهاد با کارکرد ها و نقش های مختلفی که بر عهده دارد و در تنظیم زندگی اجتماعی انسان نقش مهمی دارد. چرا که انسان در درون خانواده متولد شده، رشد یافته و بسیاری از امور و مفاهیم را فرا می گیرد و همواره با آن سر و کار دارد. (احمدی، روانشناسی روابط درون خانواده، ص ۳۷۳).

خداوند در قرآن به بندگان هشدار می دهد و می فرماید: "وَدَّتْ طَائِفَةٌ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يُضِلُّوكُمْ وَمَا يُضِلُّونَ إِلَّا أَنْفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ" یعنی گروهی از اهل کتاب دوست دارند که شما را گمراه کنند، ولی جز خودشان را گمراه نمی کنند و نمی فهمند. (آل عمران ۶۹) سیمای تهاجم فرهنگی و توطئه های دشمن برای بی دین کردن مسلمانان را در این آیه دیده می شود.

وظیفه ما این است که راه های عملی در مواجهه با تهاجم فرهنگی را بررسی و معرفی نماییم. چرا که مؤثرترین اسلحه برای مقابله با تهاجم فرهنگی آگاهی عمومی از نوع اشکال توطئه و تهاجم است. (خز علی، خانواده و فرهنگ عمومی، ص ۳۶). لذا اگر ملت هدف و مشکل را شناخت به راحتی در برابر آن ایستادگی خواهد کرد. پس بصیرت کافی

داشتن در زمینه ی شناخت تهاجم فرهنگی و پیامدهای که در پی آن است اهمیت بسیاری دارد و پرداختن به چنین موضوعاتی که به دفاع از کیان و هویت فرهنگی منجر می شود یک امر ضروری است.^۶

مقاله ی پیش رو در قالب چند گفتار پدیده تهاجم فرهنگ و ویژگی های آن ، ابزارها و شیوه های تهاجم فرهنگی در عصر حاضر و پیامدهای تهاجم فرهنگی در تربیت دینی فرزندان و در پایان به نقش تربیت دینی خانواده در مقابله با تهاجم فرهنگی بحث می کند. و با استفاده از منابع کتابخانه ای و دیجیتالی مقاله ای کاربردی ارائه خواهد کرد تا ان شاءالله راهی به سوی خانواده جامعه اسلامی موفق گشوده شود.

تهاجم فرهنگی و ویژگی های آن

تهاجم فرهنگی عبارت خواهد بود از هر گونه حرکتی از دشمن که در صدد تغییر یا تحریف ارزشها ، رفتار و کردارهای انسانی و ملتی است .^۷ به عبارت دیگر تهاجم فرهنگی یعنی اینکه ملتی بخواهد فرهنگ رایج و غالب یک ملتی را از دستش گرفته و فرهنگ خود را به آن ها تحمیل کند تا ملت مورد تهاجم، تحت سلطه این ملت در آمده تا از این وسیله به این ملت تسلط یافته و ضربان اقتصادی و سیاسی و نظامی آن را در دست گیرند. (روح الامینی، زمینه فرهنگ شناسی = پویایی و پذیرش ، ص ۲۴).

تهاجم فرهنگی در مقایسه با تهاجم اقتصادی دارای ویژگیهای منحصر به فردی است. تهاجم فرهنگی، نامحسوس، دراز مدت و دیر پاست و ریشه ای و ژرف است . همه جانبه و حساب شده بودن، داشتن برنامه و ابزارهای گسترده و فراگیر و کارسازی و خطر زایی از دیگر ویژگی های این یورش است .^۸ افزون بر اینها، تهاجم فرهنگی همانند کار فرهنگی، آرام و بی سرو صدا است و قربانیان آن بیشتر، جوانان اند . در تهاجم فرهنگی، نیازی به لشکر کشی و هزینه های هنگفت نظامی نیست).^۹ فیاض، درآمدی بر تهاجم غرب، ص ۳۲=۳۱ (همچنین دشمن در این تهاجم برای تحمیل مالکیت فرهنگ خود، از همه ابزارهای سیاسی، اقتصادی، نظامی، روانی و تبلیغاتی بهره می گیرد. در تهاجم نظامی، فقط بخشی از مرزها و سرزمین های مجاور در تیرس مستقیم دشمن قرار می گیرد، ولی در تهاجم فرهنگی، سلاح های ویرانگر دشمن، تا خانه ها پیش می رود و ذهن و قلب انسان ها را نشانه می گیرد (هدایت خواه، تهاجم فرهنگی، ص ۶۲).

هدف از تهاجمات فرهنگی

تهاجم فرهنگی دو هدف در ضد هم می تواند داشته باشد. یعنی زمانی تهاجم فرهنگی به علیه یک ملتی به خاطر این است که آن ها فرهنگ متعالی ندارند و از نظر فرهنگی و علمی و اجتماعی در انحطاط به سر می برند در چنین شرایطی اگر یک فرهنگی علیه چنین فرهنگی، قیام کند چنین تهاجمی خوب است، به عنوان مثال اگر فرهنگی آمد و فرهنگ مصرف گرایانه یک ملت را که به تولید ارزش چندانی نمی دهند را تغییر داد و فرهنگ آن ها را به فرهنگ تولیدی تبدیل کرد، چنین تهاجم فرهنگی نه تنها بد نیست بلکه واجب نیز می باشد (افتخاری، رویکرد دینی در تهاجم فرهنگی، ص ۳۴۵-۳۴۴)

اما در مقابل، تهاجم فرهنگی هدف دیگری نیز دارد که باورهای صحیح را از مردم بگیرند و در مقابل باورهای دروغین و ارزش های غلط را به آن ها تلقین دهند، که چنین تهاجمی بد می باشد و باید در مقابلش ایستاد، امروزه یکی از اهداف تهاجمات فرهنگی، تأمین منافع اقتصادی کشور حمله کننده می باشد به ویژه در ملت هایی که مادی گرا بوده و چیزی غیر از مادیات را قبول ندارند، این دسته از افراد از فرهنگ به عنوان ابزاری برای رسیدن به هدف های اقتصادی خود بهره می برند. چرا که برای چنین افرادی ارضای شهوت و مال اندوزی و ثروت، فقط مطرح بوده و چیز دیگری مطرح نیست و چون به این نتیجه رسیده اند که با اسلحه فرهنگ به دلخواه خود می رسند بر این اساس، از تهاجم فرهنگی استفاده می کنند. یعنی برای چنین افرادی مطرح نیست که کشور مورد حمله شونده آیا دارای فرهنگ صحیح است یا غلط و اصلاً در فکر اصلاح آن فرهنگ نمی باشند بلکه به عنوان وسیله ای استفاده می کنند تا جایی که اگر دیدند این ابزار قدیمی شده، آن را رها کرده و دست به دامن ابزارهای دیگری می شوند (فیاض، در آمدی بر تهاجم فرهنگی غرب، ص ۴۵۱)

روش های تهاجم فرهنگی و راههای مقابله با آن

تغییر فرهنگ دیگر کشورها به روش گوناگونی امکان پذیر است. برای تضعیف و بی هویت کردن فرهنگ یک کشور می توان از حربه های زیر استفاده کرد:

- تربیت دست آموزها
- ترویج الگوهای زندگی بیگانه

- تضعیف باورهای دینی
- ترویج تفکر جدایی دین از سیاست و تضاد علم و دین
- تغییر زبان رسمی کشورها) شفيعی سروسناني، تهاجم فرهنگي و نقش تاريخي روشنفكران، ص ۷۷۲
- ترویج فرقه های ساختگی
- ترور شخصیتی بزرگان کشورها

راه های مقابله با تهاجم فرهنگی

راه حل های زیادی را برای جلوگیری از تهاجم فرهنگی عنوان می کنند که مهم ترین آن ها عبارتند از:

- تقویت بینش دینی و سیاسی افراد جامعه
- معرفی الگوهای مناسب
- برطرف کردن نیازهای طبیعی انسان از راه مشروع
- دفاع از ارزش های دینی و احیای عزت نفس افراد
- احیا و توسعه امر به معروف و نهی از منکر
- استقامت در دین
- بالاترین توان رقابتی صنایع اطلاعات و سرگرمی
- افزایش جذابیت در فرهنگ بومی کشور
- بالا بردن توان پردازش اطلاعات
- تقویت تولید ملی
- از بین بردن فقر اقتصادی

- نوجوان و جوان باید از جنبه روحی و فکری به فرهنگ اسلامی مجهز شود و به شیوه های مناسب با دعوت اسلامی آشنا شده، در آن سهیم باشد.

- او باید نقشه های شوم دشمنان اسلام و یورش های آنان، به ویژه در جبهه فرهنگی آشنا باشد و بداند نقشه های خائنانه دشمنان برای نابودی باورهای اسلامی و کاشتن بذر بی دینی در نسل مسلمان دنیای امروز است. از میان راه های ایجاد بینش عقیدتی در نوجوان و جوان، می توان به آموزش دقیق، عرضه الگوی شایسته، نهادینه کردن مطالعه همه جانبه و فراگیر و راهنمایی در انتخاب دوستان صالح و شایسته اشاره کرد. (قائمی، خانواده و مسائل نوجوان و جوان، ص ۱۵۰) همان گونه که گفته شد، بنیادی ترین روش پیشگیری از فریب خوردن جوانان، گسترش زمینه های شناخت آموزه های الهی و درونی سازی باورهای مذهبی است. از آنجا که مذهب سرچشمه خدا پرستی در آئینه فطرت انسان، نقش بسته و کمال جویی در نهاد انسان نهفته است، کافی است پدران، مادران و کارگزاران فرهنگی با برنامه های تبلیغی و هدایتی، فطرت خداجویی جوانان و نوجوانان را شکوفا سازند. افزایش آگاهی ها به همراه دستیابی به معرفت و باورهای دینی باید به گونه ای باشد که جوانان در برابر تبلیغات دشمن، ایمن شوند.

ب. بستر سازی حضور جوانان در مکان های مذهبی: انسان برای ادامه زندگی و تأمین نیازهای خود، با محیط ارتباط برقرار می کند. محیط نیز مواهب خود را به رایگان در اختیار انسان قرار نمی دهد و در مقابل مواهب خود، بر شخصیت و رفتار و گفتار وی تأثیر می گذارد. اگر محیط صالح باشد، به طور معمول رفتار نیز صالح خواهد شد و به عکس، محیط فاسد کم کم انسان را فاسد کرده و او را به سوی رفتارهای ناشایست سوق می دهد. به همین سبب می توان گفت در بیشتر موارد، تربیت اخلاقی بدون محیط سالم امکان پذیر نخواهد بود.

اسمیت (Smith) و مکی (Mackie) می نویسند:

برخی تحقیقات نشان داده اند که حضور برخی عوامل در جامعه، موجب رفتارهای خاصی می شوند. برای مثال، برکویتز می گوید: حضور اسلحه و دیگر ابزارهایی که برای خشونت به کار می روند، رفتارهای خشن را افزایش می دهند و این مطلب در مورد افراد آرام هم صادق است.

همچنین تحقیقات مختلف نشان داده است که تماشای خشونت در تلویزیون می تواند موجب افزایش رفتار خشونت آمیز گردد و نبرد عواملی که تداعی کننده خشونت هستند، موجب کاهش رفتارهای خشن می شوند. (داوودی، سیره تربیتی پیامبر (ص) و اهل بیت، ص ۱۱۵) از این رو، در مورد تهاجم فرهنگی می توان گفت فراهم آوردن زمینه حضور جوانان و نوجوانان در مساجد و نماز جمعه و بهره گیری آنان از برنامه های سازنده و روح بخش مذهبی، جوانان را با خدا مانوس می سازد و به زیور خوبی ها و زیبایی ها آراسته می گردد.

ج. تشکیل جلسه های مذهبی و ایجاد سرگرمی مناسب: یکی از عوامل مهم انحراف نوجوانان و جوانان، استفاده

نادرست از زمان های بی کاری است. مربیان و والدین باید از نیروی جوانی، جنب و جوش و انرژی سرشار جوانان بهره و استفاده مطلوب را ببرند تا جوانان از اوقات فراغت خویش در حفظ سلامتی و پرورش جسمی بهره گرفته، نشاط زندگی را تجربه کنند. و اگر به جای کارهای مثبت و مفید، به هم صحبتی و همراهی با دوستان ناباب و ناصالح پردازند و یا به سوی برنامه های شبکه های ماهواره ای ترویج کننده غربی بروند به سوی انحراف و بدبختی کشیده خواهند شد. (خدایاری فرد، مسائل نوجوان و جوان، ص ۱۸۹)

فیلم ها، مجلات و نشریات زیان باری که بیشتر ترویج کننده فرهنگ مبتذل غرب اند، باعث برانگیخته شدن احساسات جنسی در نوجوانان می شود و حس ارتکاب به جرم و جنایت را در آنان افزون می سازد. والدین باید بدانند که این فیلم ها، از خطرناک ترین عوامل تربیت اند که در صورت نبودن امکان تفریح سالم، جوانان به سوی آن ها جذب می شوند. از وسایل و عوامل سودمندی که می توان برای پر کردن اوقات فراغت جوانان و نوجوانان از آن ها بهره برد، ورزش هایی چون اسب سواری، شنا، کشتی، دو و میدانی و آموزش های نظامی است. والدین باید فرزندان را عادت دهند تا با مطالعه هدف دار، تفریح های سالم و ورزش های گوناگون از فرصت ها، بهترین استفاده را بنمایند و برای رشد فکری و مطالعه سودمند، ساختن و توجه به کتابخانه های بزرگ و مجهز نیز ضروری است. (همان، صص ۱۱۷ و ۱۱۸)

د. انتخاب دوستان شایسته: گاهی همه عوامل تربیتی فراهم است ولی مراد به دوستان ناباب فرد را

منحرف کرده، از هدایت و رشد باز می دارد. (مجلسی، بحار الانوار، ص ۱۱۴) این عامل زمانی بیشتر خودنمایی می کند که فرد رشد مذهبی مناسب نداشته یا ضعف عقیدتی دارد. در چنین مواردی فرد خیلی زود از دوستان ناباب خود تأثیر گرفته و همراه آنان به راه شقاوت و بدبختی گام می نهد تا جایی

که جرم و خلاف جزو طبیعت او می شود. پس از این مرحله، بازگرداندن او به راه راست و نجات از باتلاق بدبختی و انحراف بسیار مشکل است. از آنجا که نوجوانان در سن بلوغ، بسیار حساس اند، نباید در این دوره با سختی و خشونت با آنان رفتار کرد. اگر افراد خانواده به ویژه پدر و مادر، به نیازهای عاطفی و روان شناختی جوانان و نوجوانان در محیط خانواده توجه کنند، آنان انگیزه ای برای دوستی با افراد ناباب نخواهند داشت. پس پدران و مادران باید بکوشند محیطی آرام و سرشار از محبت و احترام برای جوانان خود فراهم آورند. (فتاحی، با جوانان در ساحل خوشبختی، ص ۹۷)

نتیجه گیری

در زندگی بشر همواره فرهنگ، جاری بوده و جامعه ای که فرهنگ ویژه ای ندارد، مرده است. فرهنگ بالنده برای تکامل، باید توانایی تبادل با سایر فرهنگ ها و جذب بخش های مثبت آن را داشته باشد. بنابراین تمام فرهنگ ها با یکدیگر در تعامل اند.

استعمارگران، اکنون به این نتیجه رسیده اند که بهترین راه نفوذ در سایر کشورها، نفوذ در فرهنگ آنان و استحاله درونی است. آنان می خواهند ارزش های مورد پسند خود را ارزش های متمدنی جلوه دهند و از این راه، بدون دغدغه از آینده منافع خود در این کشورها مطمئن باشند. مقاوم سازی نسل ها در برابر توطئه ها و قطع زمینه های تهاجم پذیری، در درون خانواده ها و با تربیت صحیح فرزندان ممکن می باشد در اهمیت خانواده همین بس که خانواده از نهادهای بنیادین جامعه انسانی است که همواره به اشکال گوناگونی در تاریخ وجود داشته است. این نهاد با کارکرد ها و نقش های مختلفی که بر عهده دارد، در تنظیم زندگی اجتماعی انسان نقش مهمی ایفا می کند. نهادینه کردن باورهای دینی، بسترسازی برای حفظ جوانان در مکان های مذهبی، تشویق جوانان و نوجوانان به مطالعه کتاب های دینی، تشکیل جلسه های مذهبی، ایجاد سرگرمی های مناسب، انتخاب دوستان شایسته و ... از مهم ترین راه های پیشگیری از انحراف فکری جوانان و مقابله خانواده با تهاجم فرهنگی بیگانگان است.

منابع و مأخذ

﴿قرآن کریم﴾

- (۱) احمدی، علی اصغر، روان شناسی روابط درون خانواده، تهران، ناشر: مهدی رضایی، چاپ ششم، ۱۳۸۵.
- (۲) افتخاری، اصغر، رویکرد دینی در تهاجم فرهنگی، تهران: سازمان مدارک فرهنگی انقلاب اسلامی، ۱۳۷۷.
- (۳) پارسا، غلامعلی، امام حسین (ع) (شهید تهاجم فرهنگی، مشهد: انتشارات الف، ۱۳۸۲.
- (۴) تقوی، رضا، تأملات فرهنگی، تهران: انتشارات نخیل، چاپ سوم، ۱۳۸۵.
- (۵) حداد، عادل، فرهنگ برهنگی و برهنگی فرهنگی، تهران: انتشارات سروش، ۱۹۸۰.
- (۶) حسینی زاده، علی، سیره تربیتی پیامبر (ص) (واهل بیت) ع (، تهران: انتشارات امیر کبیر، ۱۳۹۹.
- (۷) خدایاری فرد، محمد، مسائل نوجوان و جوان، تهران: انجمن اولیاء و مربیان، ۱۳۷۲.
- (۸) خزعلی، مریم، فرهنگ عمومی و خانواده، تهران: حیان، ۱۳۷۶.
- (۹) داودی، محمد، سیره تربیتی پیامبر (ص) (واهل بیت) ع (، قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، ۱۳۸۷.
- (۱۰) دهخدا، علی اکبر، لغت نامه دهخدا، تهران: مؤسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران، ۱۳۷۷.
- (۱۱) شفیعی سروستانی، اسماعیل، تهاجم فرهنگی و نقش تاریخی روشنفکران، تهران: سازمان انتشارات کیهان، ۱۳۷۲.
- (۱۲) صالح امیری، سید رضا، دیپلماسی فرهنگی، تهران: نشر ققنوس، ۱۳۸۹.
- (۱۳) صلاحی، جاوید، تهاجم فرهنگی و مقابله با آن، مشهد: دانشگاه فردوسی، ۱۳۷۶.
- (۱۴) عاملی، حر، وسائل الشیعه، قم: مؤسسه آل بیت، ج ۱، ۱۴۰۹ هـ. ق.
- (۱۵) علوان، عبدالله، چگونه فرزندان خود را تربیت کنیم؟، تهران: احسان، ۱۳۸۸.

- ۱۶) فتاحی، حمید، با جوانان در ساحل خوشبختی، قم: الهادی، ۱۳۷۷.
- ۱۷) فیاض، محمد سعید، درآمدی بر تهاجم فرهنگی غرب، تهران: مرکز مطالعات اسلامی، معاونت پژوهشی وزارت فرهنگ، ۱۳۷۲.
- ۱۸) مجلسی، محمد باقر، بحار الانوار، بیروت: مؤسسه الاعلمی للمطبوعات، ۱۳۷۸.
- ۱۹) مصباح یزدی، محمد تقی، تهاجم فرهنگی، بی جا، انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)، چاپ سوم، ۱۳۷۶.
- ۲۰) هدایت خواه، ستاره، تهاجم فرهنگی، تهران: انتشارات معاونت پژوهشی و وزارت آموزش و پرورش، ۱۳۷۷.

نشریات و پایان نامه ها

- ۲۱) پناهی، محسن، بررسی تأثیرات جنگ نرم بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران، پایان نامه کارشناسی ارشد علوم سیاسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد خرم آباد، زمستان ۱۳۹۰.
- ۲۲) قائمی، عطی، خانواده و مسائل نوجوان و جوان، مجله شفق، ش ۵، ۱۳۷۰.